

Kto uchyla się od obowiązku naprawienia szkody, popełnia przestępstwo

Jednym z najistotniejszych aspektów procesu karnego dla osoby pokrzywdzonej przestępstwem jest uzyskanie od sprawcy naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. Niestety zdarza się, że po zmusnym i skomplikowanym procesie poszkodowani jeszcze długo walczą o wyegzekwowanie korzystnego dla nich wyroku. Jesienią ubiegłego roku ustawodawca wprowadził więc swoisty bat na sprawców przestępstwa. Od 1 października 2023 r. ktoś, kto uchyla się od zapłaty zadośćuczynienia czy nawiązki, popełnia bowiem przestępstwo, za które grozi kara nawet pięciu lat pozbawienia wolności. Tylko czy dla pokrzywdzonych to szansa na wyegzekwowanie swoich należności?

Bartłomiej Ceglarski
prawnik
z Kancelarii Kopec Zaborowski

Nie jest tajemnicą, że typowe postępowanie karne kończy się najczęściej wydaniem prawomocnego wyroku. Zależy on nie tylko o rozstrzygnięcie w przedmiocie winy oraz ewentualnej kary, lecz także o rozstrzygnięcie o obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia lub nawiązki, a więc tzw. środków kompensacyjnych. Z chwilą, kiedy orzeczenie sądu karnego staje się prawomocne, pokrzywdzony – po uzyskaniu klauzuli wykonalności – uzyskuje możliwość wszczęcia postępowania egzekucyjnego. Czasem jednak bywa to niewystarczające, bo egzekucja z różnych względów jest nieskuteczna, choćby z uwagi na postawę dłużnika, który unika zapłaty. Jeszcze do niedawna sprawca nie ponosił w tym zakresie żadnej odpowiedzialności poza cywilną (przynajmniej tak wynika z dotychczasowej praktyki). Przeciagając się postępowanie egzekucyjne lub jego nieskuteczność doprowadzały nawet do sytuacji, w której pokrzywdzonemu nigdy nie udało się odzyskać od sprawcy należności wynikającej z wyroku karnego, z tego choćby względu, że należność ta w końcu się przedawniała. To się jednak zmieniło.

Środki kompensacyjne

Jak wynika z obowiązującego od 1 października 2023 r. art. 244c kodeksu karnego (dalej: k.k.), ściganiu podlega uchylanie się od obowiązku wykonania środka kompensacyjnego w postaci naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo nawiązki. A zatem nie każda sytuacja, w której sprawca nie reguluje nałożonych na niego w wyroku karnym obowiązków, będzie podlegała odpowiedzialności karnej. Ponadto przez owo uchylanie się należy rozumieć celowe i umyślne nieregulowanie świadczeń na rzecz pokrzywdzonych.

PRZYKŁAD 1

Bez możliwości zapłaty

Na mocy wyroku sądu karnego Jan K. został skazany na karę pozbawienia wolności. Sąd nałożył na niego również obowiązek zapłaty na rzecz pokrzywdzonych 50 tys. zł zadośćuczynienia. Po uprawomocnieniu się orzeczenia Jan K. trafił do zakładu karnego, przez co utracił pracę i środki do życia. Wskutek tego nie może zapłacić zadośćuczynienia na rzecz pokrzywdzonych. W takiej sytuacji Jan K. nie powinien podlegać odpowiedzialności karnej z art. 244c k.k. – jego zachowanie nie wyczerpuje bowiem znamienia „uchylania się” od nałożonych na niego obowiązków. Nie reguluje on zadośćuczynienia nie dlatego, że nie chce, lecz dlatego, że nie ma obiektywnie takiej możliwości.

Abym ustalił, czy dana osoba popełnia omawiane przestępstwo, trzeba sprawdzić, dlaczego nie wypelnia nałożonych na nią obowiązków. Jeżeli ma ona możli-

wość zapłaty, lecz tego nie robi, to powinna podlegać odpowiedzialności karnej z art. 244c k.k. Jeżeli zaś obiektywnie nie ma takiej możliwości, to brak podstaw do pociągania jej do odpowiedzialności.

Jako uchylanie się od spełnienia świadczeń na rzecz pokrzywdzonego będzie także traktowane wykonywanie nałożonych na sprawcę obowiązków, lecz nie w całości, a tylko w niewielkim zakresie. W tym jednak przypadku warunkiem pociągnięcia takiego sprawcy do odpowiedzialności będzie stwierdzenie, że choć ma on możliwość zapłaty, to umyślnie tego nie czyni.

PRZYKŁAD 2

Umyślne zaniechanie

Na mocy wyroku sądu karnego Antoni R. został skazany na karę ograniczenia wolności. Sąd zobowiązał go też do naprawienia szkody w kwocie 5 tys. zł. Po uprawomocnieniu się wyroku Antoni R. rozpoczął wykonywanie kary, lecz nie podjął żadnych starań związanych z naprawieniem szkody. Twierdził, że go na to nie stać, a ponadto nie zgadzał się z treścią zapadłego w jego sprawie wyroku, bo pokrzywdzonemu te pieniądze się nie należą. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do pociągnięcia Antoniego R. do odpowiedzialności karnej z art. 244c k.k.

Nie każdy brak zapłaty jest tak samo traktowany

Dla odpowiedzialności karnej z art. 244c k.k. nie wystarczy samo „uchylanie się” od obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę czy nawiązki. Z przepisu tego wprost wynika, że nie stosuje się go m.in. do:

- roszczeń w postaci obowiązków naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, orzeczonych przez sąd cywilny w postępowaniu cywilnym na rzecz pokrzywdzonego lub osoby dla niego najbliższej, za przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego;
- środków probacyjnych w postaci obowiązków naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę orzeczonych przez sąd na podstawie art. 66 par. 2 k.k. (warunkowe umorzenie postępowania), art. 72 par. 2 k.k. (warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności) oraz art. 159 par. 1 k.k.w. w zw. z art. 72 par. 2 k.k. (warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności) na rzecz pokrzywdzonego lub osoby dla niego najbliższej, w związku z przestępstwem ściganym z oskarżenia publicznego;
- środków karnych w postaci nawiązki i obowiązku naprawienia szkody orzeczonych przez sąd na rzecz pokrzywdzonego za wykroczenie.

Co ważne, odpowiedzialności karnej nie podlega też uchylanie się od zapłaty środków kompensacyjnych nałożonych w wyniku wyroku skazującego za przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego (np. zniesławienie, znieważenie). Taki zachowanie bowiem musi dotyczyć wyłącznie świadczeń orzeczonych w wyniku skazania za przestępstwo ścigane z urzędu (np. ciężki uszczer-

bek na zdrowiu, oszustwo, przywłaszczenie, niegospodarność).

Do ścigania niezbędny jest wniosek

Z punktu widzenia pokrzywdzonego bardzo istotne jest to, że przestępstwo z art. 244c k.k. jest przestępstwem ściganym na wniosek. Oznacza to, że do zainicjowania postępowania karnego w tym przedmiocie niezbędne jest złożenie przez pokrzywdzonego wniosku o ściganie i ukaranie sprawcy. Można go złożyć podczas składania zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej (do protokołu przesłuchania).

WAŻNE! Pokrzywdzony musi dopilnować, żeby wniosek o ściganie i ukaranie sprawcy został odnotowany. Jeśli w sprawie zapadnie korzystny dla pokrzywdzonego wyrok, stwierdzenie, że nie było pochodzącego od niego wniosku o ściganie i ukaranie sprawcy, może nawet spowodować uchylenie tego wyroku i umorzenie postępowania.

Sposób na uniknięcie odpowiedzialności karnej

Podobnie jak w przypadku przestępstwa niealimentacji, tak w przypadku przestępstwa z art. 244c k.k. ustawodawca stworzył pewnego rodzaju wytrychy pozwalający sprawcy na uniknięcie odpowiedzialności karnej. Otóż osoba uchylająca się od nałożonych na nią obowiązków może uniknąć odpowiedzialności karnej i dalszego prowadzenia postępowania, jeżeli wykona w całości orzeczony środek kompensacyjny nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego. W takim przypadku postępowanie powinno zostać umorzone.

Uwaga! Jeśli sprawca wykona nałożone na niego obowiązki jedynie w części, nie pozwoli to na uniknięcie odpowiedzialności karnej i umorzenie postępowania. Stanowiąc jednak będzie okoliczność łagodzącą podlegającą ocenie sądu.

Szansa dla pokrzywdzonych na odzyskanie należności

Artykuł 244c k.k. jest dla pokrzywdzonego szansą na uzyskanie od sprawcy zapłaty – groźba odpowiedzialności karnej i kary pozbawienia wolności do pięciu lat, której można uniknąć poprzez spłatę pokrzywdzonego, stanowi całkiem dobrą motywację, by obowiązek wykonać. Dla wielu osób wyrok skazujący oznacza koniec kariery zawodowej, a także inne daleko idące dolegliwości, które mogą poważnie wpłynąć na życie osobiste, dlatego możliwość uwolnienia się od takiego ryzyka za pomocą spłaty pokrzywdzonego jest wyjątkowo atrakcyjna. Oskarżeni w takich sprawach mogą zatem chętniej i głębiej sięgnąć do swoich portfeli bądź skorzystać z innych źródeł finansowania (np. kredyt czy pożyczka od znajomych lub członków rodziny), by spłacić pokrzywdzonych, co zagwarantuje uniknięcie ewentualnej kary pozbawienia wolności.

Przypomnijmy, że przestępstwo z art. 244c k.k. będzie zawsze przestępstwem wtórnym w stosunku do przestępstwa, za które uprzednio sprawca

został skazany i w związku z którym nałożono na niego określone obowiązki – groźba rzeczywistego pozbawienia wolności za popełnienie omawianego przestępstwa jest bardzo duża. Wynika to już z tego, że zgodnie z przepisami nie można zawiesić wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy, który był wcześniej karany na karę pozbawienia wolności, choćby to była kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Ponadto wobec sprawców przestępstw z art. 244c k.k. bardzo utrudnione będzie zastosowanie instytucji warunkowego umorzenia postępowania, jako że można stosować tę instytucję wyłącznie wobec osoby niekaranej wcześniej za przestępstwo umyślne.

Warto także wskazać, że sam fakt prowadzenia postępowania karnego stwarza pokrzywdzonemu różne możliwości, jeżeli chodzi np. o kwestie związane z ustaleniem stanu majątkowego oskarżonego. Organy ścigania, w tym wyspecjalizowane komórki Komendy Stołecznej Policji, są bowiem w stanie dość szybko ustalić składniki majątkowe oskarżonego (ruchomości, nieruchomości, rachunki bankowe itd.) i określić ich lokalizację, a tym samym wskazać, czy dana osoba ma obiektywną możliwość zapłaty.

W ramach postępowania karnego toczącego się w przedmiocie przestępstwa z art. 244c k.k. można zabezpieczyć majątek oskarżonego do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia w sprawie. To zagwarantuje pokrzywdzonemu, że oskarżony nie pozbędzie się swojego majątku w trakcie postępowania.

Zmiana od października 2023 r.

W związku z tym, że przestępstwo z art. 244c k.k. zostało wprowadzone do k.k. 1 października 2023 r., to ściganiu podlega „uchylanie się”, które ma miejsce od wspomnianej daty. Nie ma przy tym znaczenia czas, kiedy zostało zasądzone na rzecz pokrzywdzonego określone świadczenie – liczy się to, że świadczenie to jest nadal wymagalne, natomiast sprawca, począwszy od 1 października 2023 r., uchyla się od jego spełnienia.

PRZYKŁAD 3

Kluczowa data

Edward D. został skazany prawomocnym wyrokiem sądu karnego, w którym sąd zobowiązał go do zapłaty na rzecz pokrzywdzonego nawiązki 10 tys. zł. Wyrok uprawomocnił się 1 stycznia 2023 r., jednak Edward D. do dziś nie zapłacił nawiązki na rzecz pokrzywdzonego. Stwierdził bowiem, że pokrzywdzonemu się ona nie należy. Z uwagi na to, że zachowanie polegające na uchylaniu się od zapłaty nawiązki stało się przestępstwem dopiero 1 października 2023 r., Edward D. popełnia je dopiero od wskazanej daty i popełnia je tak długo, jak bezprawnie uchyla się od zapłaty wspomnianej nawiązki. ☹️

Podstawa prawna
* art. 66 par. 2, art. 72 par. 2, art. 159 par. 1, art. 244c ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r. poz. 17)